

Pleidooi voor herijking van de examinering in het vo

1. Roep om meer eigentijds onderwijs

Het Nederlandse onderwijs presteert met gemiddelde investeringen in vergelijking tot andere landen bovengemiddeld. Het voortgezet onderwijs is breed toegankelijk, er is een goede zorgstructuur, docenten beschikken over degelijke vakinhoudelijke kennis en weinig jongeren vallen in het voortgezet onderwijs buiten de boot. Tegelijkertijd is te zien dat relatief veel leerlingen zich vervelen of niet gemotiveerd zijn, dat uitval en switchgedrag in het vervolgonderwijs vaak voorkomt en we zo talent laten liggen. Daar komt bij dat de samenleving verandert en nieuwe eisen stelt aan mensen.

Dit stelt het voortgezet onderwijs voor de vraag hoe nieuwe generaties beter kunnen worden toegerust voor hun toekomst. Het gevoel dat verdere verbetering van het onderwijs mogelijk én noodzakelijk is leeft breed. Vanuit dat besef is binnen de vo-sector een ontwikkeling ingezet naar meer eigentijds onderwijs dat talenten van leerlingen (in de breedte) ruimte geeft, leerlingen uitdaagt en hen intrinsiek motiveert om te leren. Steeds meer scholen maken – op hun eigen manier en tempo – de beweging van een relatief statische werkwijze vanuit het jaarklassensysteem, naar een meer flexibele schoolorganisatie en meer maatwerk voor leerlingen. Door deze flexibilisering ontstaat er ruimte voor tempo- en niveauverschillen per vak en voor de talentontwikkeling van leerlingen in de brede zin van het woord.

2. Examensystematiek remt onderwijsontwikkeling

De ontwikkeling naar meer eigentijds onderwijs, dat beter voorbereidt op vervolgonderwijs en maatschappij, wordt echter geremd door de wijze waarop we examineren. We signaleren de volgende knelpunten.

2.1 Examenregime star en inflexibel

De innovatie in het onderwijs en de ontwikkeling naar meer flexibiliteit blijft nu – met uitzondering van het beroepsgerichte vmbo – vooral beperkt tot de onderbouw. Daar waar in de onderbouw vormen van eigentijds onderwijs en maatwerk succesvol worden ingevoerd, ervaren scholen en docenten in de bovenbouw de examenprogramma's en (de voorbereiding op) het eindexamen dusdanig sturend, dat vernieuwing van het onderwijs stagneert.

De huidige examensystematiek, met schoolexamens en – voor de meeste vakken – een afsluitend centraal 'gymzaal'-examen op één vast moment in het jaar waarvoor de specificaties zijn vastgelegd in examenprogramma's, wordt gekenmerkt door een grote mate van inflexibiliteit. Deze systematiek sluit aan bij een systeem waarbij alle leerlingen in dezelfde tijd en op dezelfde niveaus een vastomlijnd programma doorlopen en afsluiten, maar leent zich niet goed voor eigentijdse vormen van onderwijs waarbij programma, niveau en tempo afgestemd zijn op individuele behoeften van leerlingen of waar bewust gekozen wordt voor meer samenhang in vakken. Ook moet een leerling die op enkele vakken zakt in de huidige systematiek het hele jaar en alle vakken overdoen.

2.2 Teaching to the test gemeengoed

Examens en toetsen lijken, mede door de maatschappelijke nadruk op cijfers en getallen, een doel op zichzelf geworden; een controlemechanisme voor de kwaliteit van scholen, in plaats van een instrument om te evalueren wat de leeropbrengst is en hoe een leerling zich ontwikkelt. De focus op examencijfers maakt dat die heel sturend zijn voor het handelen van scholen en docenten en daarmee ook voor leerlingen. De aandacht in (met name de bovenbouw van) het onderwijs is daardoor verschoven naar het oefenen en trainen van het examen ('teaching to the test'), in plaats van het leren zelf. Hierdoor is er

weinig ruimte voor diepgang in het onderwijs. In de praktijk zien we dat de schoolexamens – waar scholen bij uitstek de ruimte hebben om eigen accenten te leggen – tot proefexamens voor het centraal examen zijn verworpen. Ook ervaren leerlingen een hoge toetsdruk.

2.3 Onvoldoende aansluiting bij vervolgonderwijs en maatschappij

Mede omdat cognitie eenvoudiger is te meten wordt op dit moment vooral de cognitieve ontwikkeling van leerlingen getoetst en gewaardeerd. Het eigen maken van vaardigheden, socialisatie en persoonsvorming worden in onze maatschappij echter steeds belangrijker en heeft mogelijk een betere voorspellende waarde voor het succes in het vervolgonderwijs en de loopbaan.

Het vervolgonderwijs kijkt steeds kritischer naar de vaardigheden die aspirant studenten beheersen en hun motivatie voor een opleidingskeuze. De toename van deze ‘selectie aan de poort’ in het laatste decennium benadrukt de urgentie om kritisch te kijken naar de inhoud en de kwaliteitsborging van het voortgezet onderwijs. Ook vallen nog steeds veel jongeren in het vervolgonderwijs uit of switchen van studie. Het is de vraag of het vo-diploma nog voldoende garantie biedt voor succes in het vervolgonderwijs en aansluit bij wat de maatschappij van mensen vraagt. De waarde van het diploma staat daarmee onder druk.

3. Herijking examinering nodig

Om het civiel effect van het vo-diploma te versterken is een herijking nodig van de examinering. Ontwikkelingen in het onderwijs, het vervolgonderwijs en de samenleving moeten weer leidend worden voor de toetsings- en examineringssystematiek. Het examen is gaandeweg een doel op zichzelf geworden, in plaats van een middel om in kaart te brengen of een leerling klaar is voor de vervolgstap. En de wijze waarop we examineren zou een vliegwiel moeten zijn voor de ingezette ontwikkeling naar meer eigentijds onderwijs, in plaats van een remmende factor, zoals nu wordt ervaren door leerlingen, docenten en schoolleiders. Meer flexibel, eigentijds onderwijs vraagt om meer flexibele, eigentijdse vormen van examineren en toetsen.

Een gezamenlijke herijking is nodig om de voorspellende waarde van het diploma voor succes in het vervolgonderwijs te versterken. Zonder dat we daarbij het kind met het badwater weggoeien. Het belang van een goede borging van de kwaliteit van toetsen en examens staat wat ons betreft niet ter discussie. De combinatie van autonomie van scholen en een systeem van centrale kwaliteitsborging in Nederland is de kracht van ons stelsel. Vormen van centrale examinering vervullen belangrijke en verschillende functies: als ‘ijkpunt’ voor leerlingen, leraren en vervolgonderwijs en als ‘benchmark’ ten opzichte van andere groepen leerlingen, andere scholen en andere landen. Daarnaast bieden vormen van gestandaardiseerde toetsing en examinering meer waarborgen voor kansengelijkheid in het onderwijs.

De VO-raad pleit voor een fundamentele herijking van de toets- en examensystematiek in het voortgezet onderwijs en wil in gesprek met alle betrokkenen over aanpassing van de examinering om zo de waarde van het diploma te versterken. Op basis van bovenstaande knelpunten onderscheiden we drie invalshoeken die bij een herijking centraal zouden moeten staan. Per invalshoek benoemen we de onderwerpen en maatregelen die wat ons betreft aan de orde moeten komen:

Wanneer? – Meer flexibiliteit

Hoe? – Minder teaching tot he test

Wat? – Bredere toetsing

3.1 WANNEER: MEER FLEXIBILITEIT

- Een modulaire afname van de examens waardoor er meer flexibiliteit ontstaat en meer maatwerk mogelijk wordt voor leerlingen, zoals het afsluiten van vakken op een hoger niveau.
- Het introduceren van meerdere afnamemomenten per jaar die goed over het jaar zijn verdeeld.
- Het behouden van de eindresultaten van eenmaal behaalde vakken.
- Het verruimen van mogelijkheden om de strikte volgorde van schoolexamen en centraal examen los te laten.

Deze maatregelen kunnen op veel draagvlak rekenen bij de scholen en zouden wat de VO-raad betreft op korte termijn doorgevoerd kunnen worden.

3.2 HOE: MINDER TEACHING TO THE TEST

- Meer keuzeruimte in het onderwijsprogramma waardoor het eigenaarschap van leerlingen gestimuleerd wordt en er ruimte ontstaat voor diepgaand leren.
- Het verkennen van mogelijkheden om minder versnipperd en meer in samenhang te examineren.
- Het investeren in eigentijdse evaluatievormen en technieken om (ook tussentijds) voortgang van leerlingen te meten.
- Het verkennen van alternatieven voor de kwaliteitsindicator ‘gemiddeld cijfer centraal examen’ in het onderwijsresultatenmodel van de inspectie, bijvoorbeeld een indicator die het succes van leerlingen in het vervolgonderwijs aangeeft.
- Het verkennen van maatregelen die de nadruk op het centraal examen kunnen beperken, zoals een andere verhouding tussen centraal examen en schoolexamen of een centraal examen dat in omvang beperkt is (bijvoorbeeld alleen de kern van de vakken).

3.3 WAT: BREDERE TOETSING

- Het ontwikkelen en benutten van (kwalitatief geborgde) evaluatie- en toetsvormen die de ontwikkeling van vaardigheden en brede vorming in beeld brengen.
- Het versterken van de aandacht in lerarenopleidingen voor evalueren, toetsen en examineren.
- Het parallel aan de ontwikkeling van het nieuwe curriculum (curriculum.nu) ontwerpen van een toetsings- en examineringssystematiek die recht doet aan de uitgangspunten van een nieuw curriculum.
- Een betere positionering van het vervolgonderwijs bij het bepalen van wat leerlingen nodig hebben om succesvol te zijn in het vervolgonderwijs.

De VO-raad pleit voor een fundamentele herijking van de toets- en examensystematiek in het voortgezet onderwijs om de waarde van het diploma te versterken. De functie van het examen is te bepalen waar een leerling staat in zijn ontwikkeling en of hij/zij voldoende voorbereid is voor de overstap naar het vervolgonderwijs en een goed functioneren in de samenleving. In de huidige examensystematiek is de nadruk komen te liggen op ‘teaching to the test’, waardoor er te weinig ruimte is voor diepgang in het onderwijs. Daarnaast wordt met name de cognitieve ontwikkeling van leerlingen geëxamineerd, terwijl aspecten als het eigen maken van vaardigheden en persoonsvorming belangrijker worden in onze maatschappij. Daardoor staat de waarde van het diploma onder druk. Bovendien vormt de huidige systematiek een rem op innovatie in het onderwijs. Als we het examen willen laten functioneren waar het toe dient, is er meer flexibiliteit nodig, meer ruimte voor diepgang en meer aandacht voor vaardigheden en brede vorming.